

โทรทัศน์กับ การสร้างสรรค์ จินตนาการของเด็ก

อรทัย ศรีสันติสุข

คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เด็กเป็นวัยของการเรียนรู้และการมีจินตนาการที่กว้างไกล นักจิตวิทยาเด็ก Jean Piaget ได้สรุปว่าเด็กสามารถเรียนรู้และสังเกตจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวและนำมาสร้างเป็นเหตุการณ์หรือสถานการณ์ขึ้นใหม่โดยใช้จินตนาการอันไม่มีกฎเกณฑ์ของเด็ก ทั้งนี้เด็กจะแสดงออกในลักษณะของการพูดคุย การเล่าเรื่อง การเล่น และการเลียนแบบในลักษณะต่าง ๆ¹

สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ เรียนแบบ และการสร้างจินตนาการของเด็ก ได้แก่

- ครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง
- ชุมชน ได้แก่ เพื่อนบ้าน เพื่อนฝูง และบุคคลอาชีพต่าง ๆ
- สื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์

ในระยะเวลาที่ผ่านมา สื่อมวลชนโดยเฉพาะโทรทัศน์ได้ถูกมองเสมือนมีดวงสองคม ที่อาจให้คุณและให้โทษแก่เด็ก เพราะโทรทัศน์เป็นทั้งแหล่งความรู้และความบันเทิง เนื้อหาที่แสดงออกทางโทรทัศน์นั้น นักจิตวิทยาได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่เด็กจะนำมาเสริมสร้างจินตนาการให้แสดงออกมา ในรูปแบบพฤติกรรมต่าง ๆ ได้

โทรทัศน์ สื่อที่ดึงดูดใจเด็ก

โทรทัศน์มีลักษณะที่ดึงดูดใจเด็กด้วยการมีทั้งภาพและเสียง มีการเคลื่อนไหว มีสีสัน มีความหลากหลายของเนื้อหาที่เด็กสามารถเลือกได้ เปลี่ยนได้ โทรทัศน์จึงเปรียบเสมือนโรงมหรสพย่อย ๆ ที่อยู่ใกล้ตัว และเด็กสามารถใช้ประโยชน์ จากโทรทัศน์ในการสนองความต้องการและความพึงพอใจของเด็กได้

ถ้าจะตั้งคำถามว่าเหตุใดเด็กจึงชอบดูโทรทัศน์ คำตอบที่ตอบได้ทันทีคือ เพราะต้องการความสนุกสนาน ความบันเทิง แต่เหตุผลนอกเหนือจากนั้นยังมี จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยในต่างประเทศได้คำตอบที่คล้ายคลึงกันดังต่อไปนี้คือ

นักวิจัยผู้บุกเบิกการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของโทร-

ทัศน์ต่อเด็ก Himmetweit (1958)² ได้ศึกษากลุ่มเด็กชาวอังกฤษและสรุปเหตุผลในการดูโทรทัศน์ของเด็กเป็น 3 ประการด้วยกันคือ

1. เพื่อความสำราญในการได้รับความบันเทิง ได้อยู่ในโลกของความฝันและได้หลบหนีจากความน่าเบื่อหน่ายในชีวิตจริง

2. เพื่อสาระความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น เกร็ดความรู้ การแต่งตัว แนวทาง ความประพฤติ และการเล่น

3. เพื่อการสมาคม เช่น การนั่งร่วมดูโทรทัศน์ด้วยกัน เล่นด้วยกัน ถกเถียงกันเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง หรือสิ่งที่เห็นจากโทรทัศน์

นอกจากนี้ Von Feilitzen (1972)³ ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจหรือเหตุผลในการดูโทรทัศน์ของเด็กอายุ 3-5 ปี ในประเทศสวีเดน ได้พบคำตอบที่คล้ายคลึงกันคือ

1. เพื่อความบันเทิง (entertaining Function)
2. เพื่อเรียนรู้เรื่องราวที่เป็นประโยชน์ (Informative or Cognitive Function)
3. เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน (Social Function)
4. เพื่อเสริมจินตนาการ และการมีโลกของความฝัน (Imagination, Fantasy and Escapist Functions)

จากผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เด็กรู้ว่าโทรทัศน์สามารถ “ให้” อะไรแก่เด็กบ้าง ดังนั้นเด็กจึง “ใช้” โทรทัศน์เพื่อตอบสนองความพอใจของเด็กเอง ประเด็นที่น่าสนใจคือ การใช้เรื่องราวที่ได้ดูจากโทรทัศน์มาเสริมจินตนาการของเด็ก จุดนี้นับว่าเป็นปัญหาที่ใหญ่ห่วยใย เพราะเด็กมีจินตนาการที่กว้างไกล แต่ในบางครั้งความสามารถในการแยกแยะความเป็นจริง (Reality) จากโลกแห่งความฝัน (Fantasy) ยังไม่ดีพอเมื่อเด็กนำจินตนาการมาแสดงออกทางพฤติกรรมบางประการ จึงทำให้เกิดผลในทางที่ต่างกัน เช่น ถ้าเด็กสนใจเนื้อหาที่กระตุ้นให้เกิดจินตนาการในทางสร้างสรรค์ และไม่เป็นพิษภัยก็เป็นที่น่ายินดี แต่ในทางตรงข้าม ถ้าโทรทัศน์กระตุ้นให้เด็กเกิดจินตนาการที่โลดโผน เสี่ยงภัย

โดยที่เด็กไม่สามารถแยกได้ว่า สิ่งที่แสดงในโทรทัศน์เป็นเรื่องสมมุติมิใช่ความเป็นจริง ก็อาจเกิดเรื่องที่น่าเสียใจขึ้นได้ เช่น การที่เด็กทดลอง “เหาะ” ตามแบบซูเปอร์แมน เป็นต้น

โทรทัศน์ : โลกสมมุติและโลกแห่งความเป็นจริงของเด็ก

หลายคนอยากทราบว่ เมื่อเด็กดูโทรทัศน์แล้ว เด็กสามารถแยกแยะได้หรือไม่อะไร คือโลกสมมุติ อะไรคือความเป็นจริง

จากผลการวิจัยพบว่า อายุและระดับสติปัญญามีส่วนต่อความสามารถจำแนกแยกแยะภาพจริงกับภาพสมมุติออกจากกันได้ Piaget และ Inhelder (1971)⁴ ก็พบว่า เด็กจะเริ่มคิดอย่างมีเหตุมีผลได้ในช่วงอายุ 7 ปี วัยนี้จะสามารถแยกได้ว่าอะไรคือความเป็นจริง อะไรคือเรื่องสมมุติ Grant Noble (1970)⁵ ได้ศึกษาผลกระทบของโทรทัศน์ต่อเด็กในประเทศอังกฤษพบว่า เด็กวัย 5 ปี ไม่สามารถแยกว่าอะไรจริง อะไรสมมุติ ได้ดีเท่ากับเด็กวัย 5-8 ปี

Noble ได้ทดลองให้เด็กจำนวน 30 คน ชมโทรทัศน์เรื่อง This is Your Life ปรากฏว่าเด็ก 14 คนคิดว่าตัวแสดงในเรื่องพูดกับเขาโดยตรง และเด็กจำนวน 6 คน ก็สนทนาโต้ตอบกลับไ้

นอกจากนี้ Noble ยังพบว่า เด็กวัย 5 ปี ยังดูรายการโทรทัศน์ไม่ค่อยเข้าใจ เช่น ไม่ทราบว่าเรื่องจบอย่างไร จึงมักใช้จินตนาการเสริมต่อเรื่องราวไปตามความคิดของตนเอง ด้วยเหตุนี้ เมื่อทดลองให้เด็กอายุ 5 ปี เล่าเรื่องที่ดูจากโทรทัศน์ เด็กจึงมักเพิ่ม คน สัตว์ และสิ่งของเข้าไปในเรื่องที่เล่าใหม่ ซึ่งจากตัวอย่างนี้เป็น การแสดงถึง การที่เด็กใช้จินตนาการ เชื่อมโยงสิ่งที่เคยรู้เคยเห็นเข้ามารวมกัน

ในแง่ความสามารถจำแนกความแตกต่างของตัวแสดงทางโทรทัศน์ Quarfoth (1979)⁶ พบว่าเด็ก

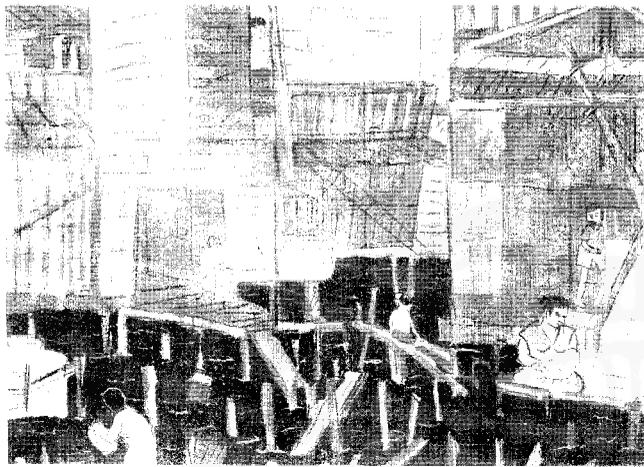
อนุบาลมีความยากลำบากในการจำแนกความแตกต่างระหว่างตัวแสดงที่เป็นคน การ์ตูนและหุ่น เด็กกลุ่มเดียวกันนี้ยังไม่เข้าใจว่าตัวแสดงเหล่านั้นเข้าไปอยู่ในจอโทรทัศน์ได้อย่างไรซึ่งตรงกับที่ Hirshman (1977)⁷ ได้เคยศึกษาไว้ว่าเด็กวัยนี้ไม่เข้าใจว่าคนเข้าไปอยู่ในเครื่องรับได้อย่างไร เด็กบางคนคิดว่า คนและตัวแสดงเข้าไปทางสายไฟ

ในแง่ของการใช้เทคนิคทางกล้องโทรทัศน์ เพื่อสื่อความหมายในลักษณะต่าง ๆ นั้น Blatt, Spencer และ Ward (1972)⁸ พบว่าการให้เทคนิคกล้องลักษณะต่าง ๆ เช่น ภาพใกล้มาก (close up) การดึงภาพใกล้ไกล (Zoom) และเทคนิคที่ทำให้เกิดภาพไม่ชัดเสมือนความฝัน อาจทำให้เด็กวัยอนุบาลสับสนในการลำดับเรื่องหรือคิดไม่ออกว่าส่วนนี้เป็นส่วนความฝัน ส่วนนี้เป็นเนื้อเรื่อง Susman (1978) ก็พบเช่นเดียวกันว่า การใช้เทคนิคกล้องตัดภาพไปมาภาพใกล้ ภาพไกล ทำให้เด็กวัยก่อนไปโรงเรียนไม่เข้าใจว่าส่วนไหนต่อกับส่วนไหน

แต่สำหรับเด็กที่โตกว่านั้น เช่นตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไปจะสามารถเข้าใจเทคนิคกล้องได้เป็นอย่างดี ซึ่งจากการศึกษาของ Piaget และ Inhelder (1971)⁹ ก็ได้ข้อสรุปเดียวกันนี้

สำหรับการศึกษาวิจัยในประเทศไทย สุภัญญา ตีระวนิช (2518)¹⁰ ได้ระบุว่า เด็กไทยสามารถจำแนกโลกของนิยายกับโลกของความเป็นจริงได้ และมีแนวโน้มที่จะคิดว่าเหตุการณ์ที่เห็นในโทรทัศน์อาจไม่เกิดขึ้นในชีวิตจริง แต่ก็มีเด็กบางคนที่คิดเพื่อฝันอยากจะเป็นมนุษย์มหัศจรรย์เหมือนในโทรทัศน์ โดยเฉพาะเด็กชายที่มาจากครอบครัวชั้นกลาง

จากการศึกษาที่กล่าวมานี้แสดงว่าเด็กวัยอนุบาลหรือวัยก่อนไปโรงเรียน ยังไม่สามารถแยกแยะ “เรื่องจริง” “เรื่องสมมุติ” จากการดูโทรทัศน์ได้ ในขณะที่เด็กวัย 7 ปีขึ้นไปจะสามารถเข้าใจได้ดี ซึ่งผลที่ซ้อออกมา นี้ควรเป็นข้อเตือนใจสำหรับผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ ที่ควรจะต้องระมัดระวังในการนำเสนอรายการโดยคำนึงถึงความ “พิเศษ” ของกลุ่มเป้าหมายวัยนี้เพื่อจะช่วยให้เด็กวัยนี้ได้สามารถ “สนุก” และ “ติดตาม” เรื่องได้ด้วย

ความเข้าใจที่ถูกต้อง สำหรับผู้ปกครอง ก็มีหน้าที่ที่จะต้องให้ความใส่ใจสังเกตการรับรู้ของเด็กวัยนี้และช่วยเหลือระดับประคองให้อยู่ในแนวที่เหมาะสม

โทรทัศน์กับการส่งเสริมพฤติกรรมสร้างสรรค์ทางสังคมของเด็ก

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ได้มีผู้สนใจศึกษาว่าโทรทัศน์ควรมีบทบาทในการปลูกฝังและส่งเสริมให้ผู้รับสาร (โดยเฉพาะเด็ก) มีแนวความคิดและการปฏิบัติในทางส่งเสริมและสร้างสรรค์สังคม (Prosocial behavior)

กลุ่มผู้สนใจศึกษาด้านนี้ได้ให้คำจำกัดความหรือแนวความคิดของคำว่า Prosocial behavior ดังนี้

- Altruism ให้ความหมายคลุมถึงการช่วยเหลือร่วมกัน
- Control of Aggressive impulses ให้คลุมถึงการควบคุมระงับอารมณ์ตนเองโดยเฉพาะอารมณ์ก้าวร้าวรุนแรงผู้อื่น
- Explaining feeling of self of or others คือ การแสดงออกถึงความรู้สึกของตนเองและผู้

อื่นในทางที่จะให้เกิดความเข้าใจอันดี ความรู้สึกที่ดีต่อกัน

- Reparation for bad behavior คือการแสดงออกในการขอโทษหรือแก้ตัวต่อการประพฤติผิดที่ได้ทำลงไป
- Sympathy คลุมถึง การแสดงออกด้วยวาจาหรือการกระทำซึ่งแสดงถึงความเห็นอกเห็นใจ ห่วงใยต่อปัญหาของผู้อื่น

Rushton (1979)¹² ได้สรุปความหมายสั้น ๆ ว่า หมายถึง “พฤติกรรมซึ่งเป็นที่น่าปรารถนาในสังคมและเป็นประโยชน์ต่อคนอื่น หรือต่อสังคมโดยทั่วไป” โดย Rushton ได้เน้นประเด็นที่สำคัญ 4 ประการคือ

1. ความช่วยเหลือเกื้อกูล
2. ความเป็นมิตร
3. การควบคุมตนเอง ซึ่งรวมถึงการอดกลั้นอดทน
4. การไม่ประพฤติผิด

ในการศึกษาถึงประสิทธิผลของการใช้รายการสร้างสรรค์สังคม ปลูกฝังแนวความคิดและแนวความประพฤติของเด็กนั้นได้มีการศึกษากันหลายรูปแบบโดยมีที่น่าสนใจบางรายการ ดังต่อไปนี้

Stein และ Friedrich (1972)¹³ ผู้ริเริ่มการศึกษา บทบาทของรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาสนับสนุนพฤติกรรมที่สร้างสรรค์สังคม ได้พบว่าหลังจากให้เด็กทดลองดูโทรทัศน์เรื่อง Mister Rogers' Neighbourhood ซึ่งมีเนื้อหาส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมในสังคม เด็กสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสมในสังคมได้ดีกว่าเด็กที่ไม่ได้ดู นอกจากนี้ยังพบว่า การให้เด็กดูรายการส่งเสริมความประพฤติที่เหมาะสม และเสริมด้วยการเล่นจำลองบทบาท (Role Playing) จะให้ผลต่อการเรียนรู้ของเด็กมากยิ่งขึ้น

การศึกษาของ Greenberg และ Von Feilitzen¹⁴ ได้ชี้ให้เห็นว่าเด็กสามารถใช้ตัวอย่างจากโทรทัศน์นำมาเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตน ในการแต่งกายและในการสมาคม ตลอดจนการขยายศัพท์ให้กว้าง

ขวางขึ้น จากการศึกษาของ Singer และ Singer¹⁵ ซึ่งได้แยกกลุ่มเด็กเพื่อทดสอบการใช้โทรทัศน์ส่งเสริมพฤติกรรมที่สร้างสรรค์สังคมกับกลุ่มเด็กที่ไม่ได้ดูโทรทัศน์ โดยใช้ระยะเวลา 1 ปี เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองพบว่ากลุ่มเด็กที่ดูโทรทัศน์ส่งเสริมสังคม มีการแสดงออกและการรับรู้พฤติกรรมที่เหมาะสมได้ดีกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ดู

จากการศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่ารายการโทรทัศน์ ถ้าผลิตขึ้นอย่างมีวัตถุประสงค์ในทางสร้างสรรค์แล้ว ย่อมมีศักยภาพในการพัฒนาเด็กไปในทิศทางที่เหมาะสมได้

โทรทัศน์กับจินตนาการในการเล่นของเด็ก

เด็กกับการเล่นเป็นของคู่กัน การเล่นเป็นกิจกรรมสำคัญที่ขาดไม่ได้ของเด็กเหมือนดังที่นักจิตวิทยาเด็กกล่าวว่า “การเล่นเป็นงานของเด็ก” เดิมทีนั้นหัวใจของความบันเทิงของเด็กคือการเล่น แต่บัดนี้เมื่อโทรทัศน์เข้าไปมีบทบาทในชีวิตของเด็ก กิจกรรมการเล่นของเด็กก็ถูกกระทบโดยโทรทัศน์ เช่น เด็กดูโทรทัศน์มากขึ้นและเล่นน้อยลง จากการศึกษาวิจัยของ Himmetweit (1958)¹⁶ พบว่ากลุ่มเด็กที่ชอบดูโทรทัศน์จะใช้เวลาในการเล่นนอกบ้านน้อยกว่ากลุ่มเด็กที่ไม่ค่อยดูโทรทัศน์ และจากการวิจัยในประเทศไทยก็พบว่ากิจกรรมที่เด็กชอบทำมากที่สุดก็คือการดูโทรทัศน์และตามมาด้วยการเล่น

จากการที่โทรทัศน์และการเล่นเป็นสิ่งสนใจของเด็กทั้ง 2 ประการจึงได้มีการศึกษาถึงความสัมพันธ์และบทบาทของโทรทัศน์ว่ามีส่วนในการที่เด็กนำไปใช้ประกอบจินตนาการในการเล่นบ้างหรือไม่

การวิจัยในต่างประเทศ

Schramm, Lyle และ Parker (1961)¹⁷ ได้ชี้ให้เห็นว่าหน้าที่ประการแรกของโทรทัศน์ต่อเด็ก คือการมีส่วนในการกระตุ้นพฤติกรรมในทางเพ้อฝัน (Fantasy

behavior) ของเด็กซึ่งส่วนมากจะแสดงออกมาในรูปแบบของการเล่น

Lyle and Hoffman (1971)¹⁸ ศึกษาเด็กวัยก่อนไปโรงเรียนจำนวน 158 คนพบว่า 45% ของเด็กที่สำรวจนำสิ่งที่เคยเห็นจากโทรทัศน์ไปเป็นแบบในการเล่น เด็กที่ยังอายุมากก็จะมีแนวโน้มในการจดจำสิ่งที่เห็นในโทรทัศน์ไปประกอบการเล่นมากขึ้น เช่น เด็กวัย 3 ขวบ จะมีผู้ที่ตอบว่าเคยเล่นเพียง 36% ในขณะที่เด็กวัย 5 ขวบตอบรับการเล่นถึง 61.5%

Gomberg (1961)¹⁹ พบว่าโทรทัศน์มีส่วนให้แนวความคิดในการเล่นของเด็กอย่างมาก จากการศึกษาเด็กอายุ 4 ขวบ จำนวน 56 คน ในโรงเรียน 3 แห่งใน New York พบว่า 80% ของจำนวนเด็กชาย และ 60% ของจำนวนเด็กหญิง นำสิ่งที่ได้เห็นทางโทรทัศน์

มาประกอบการเล่นของเขา ลักษณะการผสมผสานจินตนาการในการเล่นที่สำคัญคือ การเลียนแบบเป็นตัวเองของเรื่องในโทรทัศน์ เช่น เป็นซูเปอร์แมน มิกกี้เมาส์ และป๊อปปอย

Bandura (1971)²⁰ ได้พบข้อสรุปว่าเด็กมีความพร้อมในการจะเลียนแบบพฤติกรรมของพ่อแม่ และบุคคลที่เด็กสนใจ ดังนั้นตัวเองตัวเด่นในการ์ตูนหรือภาพยนตร์โทรทัศน์ที่เด็กสนใจจึงมีผลให้เด็กลอกเลียนแบบได้ นอกจากนี้ Bandura และ Mc Donald (1963) Bandura

และ Whalen, (1966) Rosenkrans (1967) ได้พบข้อสรุปคล้าย ๆ กันว่าเด็กมีแนวโน้มในการเลียนแบบตัวแสดงที่พฤติกรรมของเขาไม่ถูกลงโทษมากกว่าตัวแสดงที่ถูกลงโทษ

การศึกษาในต่างประเทศได้เห็นข้อดีของการที่โทรทัศน์กระตุ้นจินตนาการในการเล่นของเด็ก โดยเห็นว่าการเล่นในทางสร้างสรรค์ย่อมจะนำมาซึ่งความสมบูรณ์และมั่นคงทางจิตใจของเด็ก ดังจะสังเกตได้จากการยิ้ม การหัวเราะหรือร้องเพลงหลังจากการเล่นของเด็ก นอกจากนี้จากการเล่นโดยการจำลองบทบาท (Role-playing) เช่น เล่น เป็นหมอ พยาบาล พ่อค้า แม่ค้า ครู นักเรียน เป็นการเสริมให้เด็กได้ฝึกซ้อมความสามารถในการที่จะเข้าใจบทบาทของคนในอาชีพต่าง ๆ เป็นการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีของคนในสังคมได้ตั้งแต่ในระยะเริ่มแรกและเป็นการกระตุ้นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของเด็กให้เกิดขึ้น

การใช้จินตนาการการเล่นจากโทรทัศน์ของเด็กไทย

การใช้จินตนาการการเล่นของเด็กไทย โดยจดจำมาจากโทรทัศน์ นับว่าเป็นที่น่าห่วงใยของสังคมไทยอยู่มากเนื่องจากมีข่าวเกี่ยวกับอันตรายจากการเล่นผาดโผนพิสดารของเด็กอยู่บ่อย ๆ และหลายครั้งที่ผู้ปกครองหรือเด็กเองอ้างว่า ได้ความคิดนั้นมาจากรายการโทรทัศน์ เช่น ข่าวเด็กตกจากตึกสูงเพราะเล่นเป็น “มนุษย์ไฟฟ้า” หรือข่าวสะเทือนใจที่เด็กใช้มีดโกนฆ่าน้อง และอ้างว่าเห็นตัวอย่างจากโทรทัศน์ เป็นต้น

จากสถานการณ์ดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจึงได้สนใจศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลจากโทรทัศน์ในการเล่นของเด็ก โดยการศึกษาจากกลุ่มเด็กวัย 3-6 ปี จำนวน 100 คน ในเขตกรุงเทพมหานคร ในช่วงเดือน พฤศจิกายน 2522 และได้ข้อสรุปบางประการเกี่ยวกับผลกระทบของรายการโทรทัศน์ในการเล่นของเด็กดังต่อไปนี้

1. จำนวนเด็กที่เคยเลียนแบบ ร้อยละ 75 ของเด็กที่สำรวจรับว่าเคยจำตัวอย่างจากโทรทัศน์ และนำ

มาประกอบการเล่นของเด็ก ซึ่งจากจำนวนที่ตอบมานั้นนับได้ว่าการเลียนแบบจากโทรทัศน์ของเด็กไทยอยู่ในอัตราค่อนข้างสูง

2. วิธีเลียนแบบ การเลียนแบบของเด็กอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ

2.1 เลียนแบบด้วยกิริยาท่าทางร้อยละ 51 ของเด็กตอบว่าเคยเลียนแบบท่าทางโดยจำจากตัวแสดงเด่น ๆ ของเรื่อง เช่น ท่าทางแปลงกายของเจ้ามดแดง ทำท่าต่อสู้ของก๊วยเจ๋ง หรือท่า “จีจู้ด” จากภาพยนตร์จีน

การเลียนแบบพฤติกรรมที่นุ่มนวลเรียบร้อยหรือพฤติกรรมที่น่าปรารถนาในสังคมก็มีเช่นกัน เช่น เด็กหญิงที่ชอบ “แคนดี” ซึ่งตามท้องเรื่องเป็นนักเรียนพยาบาล เด็กผู้ชายนั้นก็เลยเลียนแบบการเล่นโดยสมมุติตนเองเป็นพยาบาลตามอย่างแคนดี สำหรับเด็กที่ชอบร้องเพลงก็จะจดจำทำนองเพลงจากโทรทัศน์มาร้องตามได้อย่างถูกต้องครบถ้วน บางคนก็แต่งเนื้อร้องตามจินตนาการของตนเอง

2.2 เลียนแบบโดยใช้อุปกรณ์ประกอบท่าทางเด็กร้อยละ 24 รับว่าเลียนแบบโดยมีอุปกรณ์ประกอบการเล่นเพื่อประกอบจินตนาการของเด็กให้สมจริงขึ้น เช่น การใช้ไม้ยาว ๆ หรือกระดาษพลาสติก สมมุติ “กระบี่” หรือ “ดาบขามูไร” “ดาบวงพระจันทร์” เป็นต้น “หน้ากาก” และ “กล่องเจาะรู” ก็เป็นสิ่งที่เด็กระบุถึงในการเลียนแบบเป็น “มดแดง” “หุ่นยนต์” “หน้ากากเสือ” เป็นต้น

สำหรับเด็กหญิงมักจะเอาเสื้อผ้าเครื่องประดับของผู้ปกครองมาใช้แต่งตัวเพื่อสมมุติเป็นตัวละครต่าง ๆ จากโทรทัศน์

ข้อสังเกตที่เห็นได้จากการเลียนแบบก็คือ เด็กจะหาวิธีเพื่อเลียนแบบตัวละครเด่นของเรื่อง และสร้างจินตนาการสมมุติตนเองเป็นตัวแสดงนั้น ๆ และเล่นร่วมกับเพื่อน

นอกจากนี้เด็กมักจะเลือกที่จะเป็นตัวแสดงที่ตนชอบ และไม่ชอบเป็นตัวแสดงที่เด็กคิดว่าเป็นตัวผู้ร้าย ตัว

โคง ซึ่งข้อนี้พบว่าสอดคล้องกับการวิจัยของ Bandura (1967) และ (1971) ดังที่กล่าวมาแล้ว

เพศและวัยกับการเลียนแบบ

1. เด็กชายมีแนวโน้มการเลียนแบบมากกว่าเด็กหญิง นั่นคือเด็กชาย 90% เด็กหญิง 60% ซึ่งผลที่ได้นี้พบว่าสอดคล้องกับการวิจัยของ Gomberg (1961) ที่พบว่าเด็กชายมีการเลียนแบบจากโทรทัศน์มากกว่าเด็กหญิง

2. เด็กกลุ่มอายุ 5-6 ขวบ จะมีการเลียนแบบจากโทรทัศน์ 76.4% ส่วนกลุ่มอายุ 3-4 ขวบ เลียนแบบจากโทรทัศน์ 71.3% ซึ่งข้อนี้ก็พบว่าตรงกับการวิจัยของ Lyle และ Hoffman (1971) ที่พบว่าในกลุ่มเด็กวัยก่อนไปโรงเรียน เด็กอายุมากจะมีการจดจำเลียนแบบจากโทรทัศน์มากกว่าเด็กอายุน้อย

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า รายการโทรทัศน์มีผลกระทบต่อจินตนาการในการเล่นของเด็กไทยซึ่งมักออกมาในรูปแบบของการเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแสดงที่เห็นจากโทรทัศน์

สรุป

จากผลการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าโทรทัศน์มีบทบาทในการพัฒนาจินตนาการของเด็ก โดยเด็กจะผสมผสานสิ่งที่ได้เห็นจากโทรทัศน์นำมาแสดงออกในรูปแบบของการเลียนแบบ พฤติกรรมโดยบางครั้งอาจเลียนแบบทั้งคู้้น และบางครั้งก็ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามจินตนาการของเด็กแต่ละคน

การเลียนแบบของเด็กอาจจะแสดงออกในรูปแบบพฤติกรรมที่ก้าวร้าว โดดโผน หรือพฤติกรรมที่ส่งเสริมสังคม เช่น การมีน้ำใจ การช่วยเหลือคนอื่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความประทับใจของเด็ก และจุดสนใจของเด็ก

ปัญหาที่คือทำอย่างไรจึงจะเดาใจเด็กได้ถูกว่าจุด

ประทับใจ หรือจุดสนใจของเด็กอยู่ที่ไหน เพราะถ้าจุดสนใจของเด็กอยู่ในแนวทางที่เหมาะสม เป็นการเล่นทั่วไปตามประสาเด็กก็ไม่มีอะไรต้องวิตก แต่หากว่าจุดสนใจของเด็กไปอยู่ที่ตัวอย่างการกระทำซึ่งอาจนำอันตรายมาสู่เด็ก เช่น ชาวที่เล่าลือว่าเด็กดูหนังจีนเห็นการแขวนคอตัวเองตายของตัวละครในโทรทัศน์ก็เกิดความสงสัยนำมาเลียนแบบผูกคอตัวเองจนตาย หรือจากข่าวที่ว่าเด็กชอบกระโดดลงจากโต๊ะสูง ๆ โดยจะเลียนแบบตามตัวเด่นในโทรทัศน์ซึ่งสามารถกระโดดสูง ๆ ได้ จนเกิดผลที่เด็กไทยแข่งขาทักกันหลายราย หากกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ก็เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่และผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบจะต้องช่วยกันระมัดระวัง และคอยป้องกัน เริ่มจากฝ่ายสื่อมวลชน และคณะกรรมการ กบว. ที่จะต้องเพิ่มความละเอียดละออ และฝึกความช่างระวางในการคัดการล่วงหน้าถึงสิ่งที่จะเป็นอันตรายแก่จิตใจของเด็กอย่างคาดไม่ถึง ข้อเสนอนี้อาจเป็นการเรียกร้องที่ยากในการปฏิบัติ แต่ก็คงจะเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองทั้งหลายอยากให้เป็นปฏิบัติ

ผู้ที่มีบทบาทและมีความรับผิดชอบมากที่สุดในเรื่องนี้ก็คือผู้ปกครองของเด็ก เพราะผู้ปกครองเป็นผู้ที่รู้จักเด็กของตนเองมากที่สุดว่า ลูกหลานของตนมีอุปนิสัยความสนใจ และมีแนวโน้มความประพฤติเป็นเช่นไร เมื่อทราบแล้วก็ควรจะดูแลป้องกันมิให้สิ่งกระตุ้นที่ไม่

เหมาะสมเกิดขึ้นกับจุดอ่อนของเด็กจนกลายเป็นสิ่งที่น่าเสียใจขึ้นได้

ข้อสังเกตที่น่าสนใจจากการสอบถามเด็กในการวิจัยครั้งนี้ คือ ในด้านการเลือกชมรายการโทรทัศน์ พบว่า 48% ของเด็กตอบว่าผู้ปกครองเป็นผู้เลือก ซึ่งอาจแสดงให้เห็นว่าเด็กเลือกชมรายการที่ตนชอบโดยผู้ปกครองไม่ได้มาช่วยกลั่นกรองให้ว่ารายการนั้นเหมาะสมสำหรับเด็กหรือไม่ นอกจากนี้เมื่อถามต่อไปว่าปกติจะดูรายการคนเดียว ดูกับพี่น้อง หรือดูกับผู้ใหญ่ ก็ปรากฏว่ามีเพียง 36% ที่ตอบว่าดูกับผู้ปกครอง นอกนั้นตอบว่าคนเดียว หรือดูกับพี่น้อง จากคำตอบนี้แสดงให้เห็นแนวโน้มของผู้ปกครองไทยที่จะปล่อยให้เด็กไว้หน้าจอโทรทัศน์ตามลำพัง โดยมีได้มาคอยดูแล้วเด็กได้รับเนื้อหา หรือตัวอย่างความประหลาดอะไรจากโทรทัศน์ และที่น่าเป็นห่วงต่อไปก็คือในส่วน 36% ที่ตอบว่าดูกับผู้ปกครองนั้นก็คงจะเป็นรายการที่ผู้ใหญ่เองก็ชอบดู ซึ่งอาจมีเนื้อหาบางส่วนที่ไม่เหมาะสมกับเด็กปะปนอยู่บ้าง ปัญหาต่อไปก็คือผู้ปกครองที่อยู่กับเด็กมีความใส่ใจที่จะคอยอธิบายขยายความ หรือพูดห้ามปรามตักเตือนแก่เด็กที่ฟังดูอยู่ด้วยหรือไม่ว่าส่วนนี้ดีหรือไม่ดีอย่างไร หรือว่าผู้ใหญ่จะมีส่วนร่วมผลิตเพลลิ่งกับเนื้อหาที่ตนชอบจนลืมนึกถึงเด็กที่อยู่ด้วยกัน

ในบางประเทศที่มีความห่วงใยด้านบทบาทของโทรทัศน์ที่มีต่อเด็กได้มีการณรงค์เรียกร้องต่อผู้ปกครองให้อยู่ดูโทรทัศน์กับเด็กพร้อมทั้งคอยอธิบายขยายความเพิ่มเติมให้แก่เด็ก เพื่อให้พ่อแม่ได้ช่วยให้ความรู้และอบรมประกอบไปด้วย ตัวอย่างเช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการจัดตั้งองค์การที่เรียกว่า Actions for Children's Television ซึ่งจะทำหน้าที่ให้ความรู้ กระตุ้นเรียกร้องสังคมให้มีความระมัดระวังการใช้โทรทัศน์ของเด็ก และอีกตัวอย่างในประเทศญี่ปุ่นมีองค์การเอกชนตั้ง Forum for Children's Television ขึ้นทำหน้าที่คล้ายกับองค์การ Action for children's Program และรายการโทรทัศน์ของญี่ปุ่นบางรายการก็สนองรับและตระหนักในความสัมพันธ์ของผู้ปกครองที่จะดูรายการร่วม

กับเด็กจึงได้มีรายการที่ชื่อว่า "Let's Enjoy TV with your Mother" ซึ่งลักษณะรายการก็กระตุ้นให้ผู้ปกครองเข้าไปมีบทบาทพร้อมอยู่ด้วย

สำหรับประเทศไทยก็เป็นที่น่ายินดีที่ได้มีกลุ่มบุคคลที่สนใจบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อเด็กโดยได้ตั้งเป็นโครงการขึ้นเรียกว่า "โครงการส่งเสริมสื่อมวลชนเพื่อเด็ก (กสค)" ซึ่งได้มีกิจกรรมในการส่งเสริมให้สื่อมวลชนให้สิ่งที่ดีแก่เด็กอยู่ในหลาย ๆ ด้าน ดังนั้นงานอีกด้านหนึ่งที่น่าจะระดมแรงก็คือการเรียกร้องผู้ปกครองให้เจียดเวลาดูโทรทัศน์ร่วมกับเด็ก และดูด้วยความระมัดระวังห่วงใยในเด็กมิใช่ดูเพื่อความเพลิดเพลินของฝ่ายผู้ปกครองไปอย่างเดียว

สื่อมวลชนและองค์การที่เกี่ยวข้องทั้งในภาครัฐและเอกชนควรร่วมกันสนับสนุนในการผลิตรายการที่มีเนื้อหาส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยควรจัดให้มีลักษณะที่แปลก ดึงดูดใจง่ายสำหรับเด็ก

หากทำได้เช่นนี้แล้วโทรทัศน์ก็จะเป็นส่วนสื่อมวลชนที่มีบทบาทในการเสริมสร้างจินตนาการในทางสร้างสรรค์แก่เด็กไทยได้ต่อไป

เชิงอรรถ

- 1) Jean Piaget, **Play, Dreams and Imitation in Childhood** (New York : Norton, 1962)
- 2) Ray Brown, **Children and Television**. (Sage Publication : Beverly Hill), 1976, p. 29.
- 3) Ibid., pp. 99-101.
- 4) Jean Piaget and Barbel Inhelder, **Mental Imagery in the Child** (New York : Basic Boosk, 1971).
- 5) Grant Noble, "Concept of Order and Balance in a Children's TV Program", **Journalism Quarterly** '47 : 101-109 (1970).
- 6) Joanne M. Quarforth, "Children's Understanding of the Nature of Television Characters." **Journal of Communication** 29 : 210-218 (Summer 1979).
- 7) Roseann Hirshman, "Video - training : A Means of Modifying the Mediated Effects of Television on Social Behavior of Young Children" (unpublished Master's thesis, Ohio State University. 1977)
- 8) J. Blatt, L. Spencer and Scott Ward, "A Cognitive Developmental Study of Children's Reactions to Television Advertising" in **Television and Social Behavior**, Vol.IV : Television in Day-to Day Life : Pattern of Use, ed. Eli A. Rubinstein, George A. Comstock and John P. Murray (Washington, D.C.: Government Printing Office, 1972)
- 9) อ้างแล้ว
- 10) สุภัญญา ศีรวณิช, **อิทธิพลของโทรทัศน์ต่อเด็ก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** 2518.
- 11) 9. Robert M Liebert et. al. **The Early Window : Effect of Television on Children and Youth** (Pergamon Press : New York 1982,) p. 197.
- 12) Ibid. p. 196.
- 13) Ibid. pp. 193-197.
- 14) Bradley S. Greenberg. "Gratifications of TV Viewing and Their Correlates for British Children," in **The Uses of Mass Communications : Current Perspective on Gratification Research**, ed. Jay G. Blumler, Elihu Katz (Beverly Hills : Sage Publications, 1974)
- 15) Dorofhey G.Singer and Jerome L. Singer, "Television and the Developing Imagination of the Child". **Journal of Broadcasting** 25/ No & (Fall 1981) p. 385.
- 16) อ้างแล้ว
- 17) Wilbur Schramm, Jack Lyle and Edwin Parker, **Television in the Lives of Our Children** (Stanford : Stanford University Press, 1961)
- 18) Op. Cit (Ray Brown) p. 46.
- 19) Grant Noble, **Children in front of the Small Screen**. (Sage Publication : Beverly Hill), 1975. p. 87-88
- 20) Op. cit p. 48.

แผนกหนังสือ

- ★ เป็นศูนย์รวมคลังแห่งหนังสือต่างประเทศที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียอาคเนย์
- ★ ไม่ว่าท่านจะต้องการหนังสือต่างประเทศประเภทใด สารคดี วารสาร ตำราเรียน และนวนิยาย ทางห้างฯ มีพร้อม
- ★ ยิ่งกว่านั้น ทางห้างฯ ยังมีการบริการรับสั่งหนังสือทุกประเภททั่วโลก หนังสือที่ห้างฯ สั่งจะถึงมือคุณอย่างรวดเร็ว
- ★ สนใจเชิญสอบถามรายละเอียดได้ที่สำนักงานใหญ่สีลม (แผนกหนังสือ) โทร. 2336930-9 ต่อ 448, 2355400, 2354430
- ★ หรือที่สาขาชิดลม (แผนกหนังสือ) โทร. 2518136-40
วังบูรพา (แผนกหนังสือ) โทร. 2224322
ลาดหญ้า (แผนกหนังสือ) โทร. 4660370-9
ลาดพร้าว (แผนกหนังสือ) โทร. 5131740-59

หนังสือโปรดทราบ ร้านชมอักษรในเครือเซ็นทรัล มีหนังสือภาษาไทยและต่างประเทศทุกชนิดไว้คอยต้อนรับท่านแล้ว ที่ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า ชั้น 2 สนใจโปรดแวะชม และติดต่อได้ที่ โทร. 279-9590